

Uhkana postivaunut ja tietoverkot

Samassa tekijässä voidaan usein nähdä sekä uhkia että mahdollisuuksia. Tietoverkoista keskusteltaessa on tuotu esiin mm. se, miten ne lisäävät eriarvoisuutta. Välillä on viitattu yhden ja saman maan kansalaisten erilaisiin mahdollisuuksiin käyttää tietoverkkoja, välillä on painotettu kehittyneiden maiden ja kehitysmaiden välisten erojen kasvua.

Yhteiskunnallista keskustelua tietoverkoista on kaivattu, ja sitä toki tarvitaan. Tietoverkkojen käyttöön ei ole vain tekniikkaa vaan tapahtuu nimenomaan yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa. Olisi kuitenkin aivan liian yksinkertaista tyytyä vain toteamaan, että tietoverkkojen käyttö jakaa ihmiset osallisiin ja osattomiin, niihin joilla on mahdollisuus ja kyky käyttää tietoverkkoja ja niihin, joilla näitä ei ole. Tietoverkkojen käyttö voidaan Suomessa melko helposti ulottaa varsin laajalle. Yleiset kirjastot tarjoavat tämän mahdollisuuden. Ne voivat toimia tietoverkkojen ja kansalaisten kohtaamispaikkoina, jos näin halutaan. Tämä edellyttää kuitenkin poliittista päätöksentekoa ja resurssointia sekä tekniikkaan että ihmisiin. Mahdollisuus käyttää tietoverkkoja yleisissä kirjastoissa ei tietenkään vielä tarkoita sitä, että kaikki kansalaiset heti osaisivat tai haluaisivat tietoverkkoja käyttää. Eihän koko Suomen kansa oppinut lukeamaan yhtä aikaa. Lukuitaito kuitenkin levisi kansamme pariin ajan myötä – onneksi.

Tietoverkkojen mahdollisuuksia ja ongelmia erityisesti kehitysmaiden näkökulmasta on tarkastellut Lontoossa toimiva Panos-instituutti. Se julkaisi lokakuussa 1995 raportin "The Internet and the South: Superhighway or Dirt-track" (WWW:ssä http://www.oneworld.org/panos/panos_internet_press.html). Raportin julkistamisen suomalaisessa uutisoinnissa (esim. STT) nostettiin näkyvästi esiin internetin negatiiviset puolet ja "kehitysmaita uhkaava tietopula". Panos-instituutti varoittaaakin informaatioelitismistä, jonka vallitessa ihmiskunnan enemmistö ei pääse uusien tietoyhteyksien eduista osalliseksi. "In theory the means to handle information are increasingly available and democratic. In practice there is a danger of a new information elitism which further disenfranchises the majority of the world's population. In a short term, the North-South information gap looks set to increase, particularly for Africa."

Vaikka Panos-instituutin raportti on korostetun kriittinen, se sisältää kuitenkin viittauksia myös tietoverkkojen hyviin puoliin. Raportissa tuodaan esiin se, miten tietoverkkojen kautta kehitysmaissa avautuu uusia mahdollisuuksia esim. terveydenhuollon alalla. Esimerkkinä mainitaan, miten länsi-Zambian maaseutusairaaloissa työskentelevillä lääkäreillä on sähköpostin kautta mahdollisuus nopeasti saada neuvoja Lusakassa työskenteleviltä spesialisteilta ja miten he tällä tavalla onnistuvat pelastamaan ihmishenkiä. Samoin raportissa kerrotaan, miten Ebolaviruksen puhjetessa Zairessa naapurimaassa Zambiassa kyettiin internetin kautta tarkastamaan tietoja samanlaisista tapauksista omassa maassa.

Kehittyneiden ja kehitysmaiden välillä on joka tapauksessa eriarvoisuutta. Sitä ei kukaan kiellä. Tämän eriarvoisuuden syistä voidaan olla monta mieltä. Tietoverkot voivat kuitenkin merkitä kehitykselle paitsi uhkaa myös mahdollisuuksia. Tämä todetaan Panos-instituutin raportissakin. Sen mukaan kehitysmailla on paljon saavutettavanaan lisääntyneistä mahdollisuuksista päästä tiedonlähteille, mutta ei yhtään aikaa hukattavanaan.

On oletettavaa, että mitä enemmän tietoverkkoja kehitetään kehittyneissä maissa, sitä enemmän niistä hyötyvät myös kehitysmaat. Kukaan ei kaikei toissaan kuvittele, että tietoverkkojen kehittämisen pysäyttäminen kehittyneissä maissa auttaisi kehitysmaita saamaan kiinni niiden ja kehittyneiden maiden välistä eroa. (Eihän suomalaisen tietoverkon rappeutuminenkaan lisäisi teiden kuntoa Zambiasa, mutta hankaloittaisi kyllä suomalaisten liikkuamista.) Sensijaan tietoverkkojen kautta kehitysmaalle voi aueta mahdollisuus parantaa omaa asemaansa – ei niinkään suhteessa kehittyneisiin maihin vaan nimenomaan suhteessa omaan aikaisempaan tilaansa.

Tietoverkot eivät suinkaan ole ensimmäinen uhkana koettu tekninen innovaatio. Aant Elzinga kertoo teoksessaan "Toward a social understanding of science" (Göteborg, 1982) vuonna 1673 Englannissa ilmestyneestä kirjasta "The Grand Concern of England", jossa anonyymi kirjoittaja varoittaa Englannin kansaan kohdistuneesta suuresta uhasista. Tämä uhka oli postivaunut, jotka korvasivat vanhan tavan lähettää viestejä lähettien mukana.

Teoksen anonyymi kirjoittaja oli varmasti aidosti huolissaan uuden teknisen keksinnön käyttöön-
otosta. Hän perusteli varoituksensa useammalla eri
tekijällä. Kirjoittajan mukaan:

1) Postivaunujen keksimisen myötä mielenkiinto
hyvien hevosten kasvattamiseen rappeutuu, kun
lähettejä varten ei enää tarvita yhtä paljon hyviä
hevosia kuin ennen. Hyvät hevoset ovat kuitenkin
kansakunnan voima ja turva.

2) Kansalaiset eivät enää kasvata lapsiaan käsitte-
lemään hevosia eikä seuraava sukupolvi enää pysty
palvelemaan isänmaataan ratsain.

3) Myös laivasto kärsii, koska enää ei tarvita niin
paljon lauttoja kuljettamaan hevosia jokien yli kuin
mitä tarvittiin aiemmin lähettien kuljettaessa vies-
tejä. Laivaston rekryointipohja pienenee.

4) Postivaunut lisäävät myös työttömyyttä, mm.
satulaseppien ja hevosenkengittäjien työttömyyttä.

5) Postivaunut vähentävät ratkaisevasti myös val-
tion tuloja, koska majataloihin poikkeavien määrä
vähenee ja valtion verotulot laskevat oluen myyn-
nin vähetessä.

Kuten Elzinga huomauttaa, tänään tiedämme,
että tämä Englantia kohdannut suuri uhka oli tosi-
asiassa alku maitse tapahtuvalle joukkoliikenteelle.
"The Grand Concern of England" teoksen kirjoit-
taja oli niin huolissaan uuden teknisen keksinnön
tuomista muutoksista, ettei hän nähnyt siihen sisäl-
tyviä mahdollisuuksia. Kenties satulaseppien työ-
markkinat huononivatkin, mutta postivaunujen ra-
kentajille ja huoltajille löytyi nyt enemmän töitä.
Työmarkkinat mukautuivat muutokseen. Posti-
vaunujen käyttöönotto saattoi myös vaikuttaa vero-
tuloihin ja verotuksen rakenteeseen. Valtioilla on

aina ollut kyky korvata vähentyneet verotulot uu-
silla veroilla.

Postivaunujen käyttöönotto Englannissa ei tie-
tenkään merkinnyt vielä sitä, että kaikki englantil-
laiset olisivat joukolla lähteneet matkustamaan.
Ihmisten matkustamista estivät – ja estävät vielä-
kin – monet muut tekijät kuin kulkuvälineiden
olemassaolo. Mutta kukaan ei enää kieltäne sitä,
että joukkoliikenteen alku oli hyväksi myös Eng-
lannille ja mahdollisti ihmisten maailmankuvan
avartumisen. Kukaan ei myöskään enää vaatine
postivaunuja tilille englantilaisen yhteiskunnan so-
siaalisista ongelmista, työttömyydestä tai verotu-
lojen vähenemisestä.

Samalla tavalla kun postivaunut mahdollistivat
ihmisten aiempaa helpomman siirtymisen paikasta
toiseen, tietoverkot mahdollistavat informaation
aiempaa helpomman siirtämisen. Tietoverkkojen
kautta ihmisille tarjoutuu mahdollisuus vapautua
tiedonhankinnassaan sidonnaisuudestaan paikkaan.
Ihmiset voivat päästä myös aivan uudella tavalla
itse osallisiksi erilaiset raja-aidat ylittäviin keskus-
teluihin. Se, mitä informaatiota tietoverkkojen kaut-
ta ihmisiltä ihmisille välittyy, riippuu tietenkin
viime kädessä ihmisistä itsestään.

* * *

Hyvät lukijat. Olosuhteiden pakosta joudun luo-
pumaan lehden päätoimittajan tehtävistä tämän
numeron valmistumisen jälkeen. Toivotan hyvää
jatkoa sekä lehden lukijoille että lehden tekijöille.

Attilassa 3.11.1995

Mirja Iivonen